Studier över svenska proctotrupider. 5.

Lagynodes pallidus Boh., Rautheri M. Wolff och rufescens Ruthe.

Av

ANTON JANSSON.

Mit Auszug.

De som sysslat med sållning för att erhålla förnans insekter, och det blir ju mest skalbaggar, ha nog aktgivit på en liten, några millimeter lång, myrliknande, brungul stekel, som ej sällan förekommer i sållgodset. Det är den vinglösa honan till proctotrupiden *Lagynodes pallidus* Boh. (vilken ej bör förväxlas med de vinglösa honorna till de många arterna av ichneumonidsläktet *Gelis* eller *Pezomachus*, vilka äro något större och ha utskjutande äggläggningsrör). Denna proctotrupid, vars bevingade hane först sedermera blev känd, beskrevs av Boheman 1832 under namn av *Ceraphron pallidus* i Sv. Vetenskaps-ak. Handlingar s. 338. Thomson, som förde arten till sl. *Microps* Hal., i Öfversigt af Vetenskaps- Ak. Förh. 1858 s. 301, omnämner egna fynd av den från Arrie nära Malmö, att lägga till Bohemans fynd i Småland, Dalarne och Norrbotten. Ej heller för Thomson var hanen känd, under alla omständigheter omnämner varken Boheman eller Thomson denna i nu citerade skrifter. Själv har jag i min samling ex. av densamma i hon- eller hankön från Skåne, Blekinge, Småland, Västergötland, Närke, Södermanland, Uppland, Dalarne, Hälsingland, Norrbotten, och den kan alltså antagas förekomma i hela landet.

De utbredningsuppgifter som skulle kunna nedtecknas omfatta huvudsakligen honan. Den bevingade hanen, som ej blott med hänsyn till utrustningen med vingar har en i flera avseenden olika skapnad mot honan, är mindre ofta insamlad och erhålles mest vid håvning, helt förklarligt, då den ju flyger omkring. Den blev som nämnts också mycket senare känd än honan. Under förutsättning att *Lagynodes rufus* Först. (beskriven 1841 i Beiträge zur Monographie der Pteromalinen, Aachen 1841 s. 46 t. 21) är identisk med *L. pallidus* (vilket Kieffer utgår ifrån men vilket på visserligen svaga grunder bestrides av Max Wolff i Zoologische Jahrbücher 1918 s. 586) kände Förster *Lagynodes*-hanen, och just hanen till *pallidus*. I hans samling finnas nämligen enligt Wolff loc. cit. ex. betecknade *Lagynodes pallidus* Boh.-hane. Emellertid

kan det tänkas att dessa *Lagynodes*-hanar erhållits av Boheman, vilken i så fall skulle vara den förste upptäckaren av *Lagynodes*-hanen. Förster skilde nämligen, såsom Wolff loc. cit. påpekar, på *Lagynodes rufus* Först. hona och *L. pallidus* Boh. hona och hade icke fört dessa hanar till den förra utan till den senare arten. I sina skrifter omnämner icke Förster *pallidus*, och *rufus* beskrives endast i honkönet. Vilken av dessa, Förster eller Boheman, som är upptäckaren av *Lagynodes*-hanen, vars samhörighet med honan icke utan vidare inses, så har han underlåtit att lämna beskrivning på hanen. Marshall nämnes av Kieffer (Serphidae etc. i Das Tierreich Lief. 42 s. 134) som den förste beskrivaren av *Lagynodes*-hanen (*Triogmus furcifer* T. A. Marshall i Ent. Annual 1874 s. 135 hane).

Enligt det material av *L. pallidus* som insamlats av Boheman och befinner sig på Riksmuseum, därifrån jag genom professor Lundblads godhetsfulla förmedling erhållit det till påseende, synes det vara Boheman som först urskilt hanen till den av honom beskrivna *Lagynodes pallidus*-honan. I Riksmuseum befinner sig nämligen utom 8 ex. av honan, märkta Sc., Sm., Gl. och Lpl. in., en hane av arten, märkt Sm. Denna liknar de av mig insamlade, är dock något ljusare, endast huvudet helsvart, i övrigt becksvart med benen, scapums undersida, abdomens bas och mellankroppens undersida framtill övergående i rödaktig färgton.

Kieffer har i André Species des Hyménoptères d'Europe et d'Algérie, Paris 1879—1914. v. 10 s. 183 beskrivning på hane och hona av *Lagynodes pallidus* samt bild av hanen. I Serphidae etc. återfinnes beskrivningen på hanen på s. 135. Den beskrives här som »ljusröd med svart huvud». Nu inträffar det märkliga att någon *Lagynodes*-hane med denna färg har jag aldrig funnit. Mitt svenska material av *Lagynodes*-hanar omfattar visserligen endast 15 uppsatta ex. från Småland—Hälsingland, men även bland det material som insamlats men ej uppsatts har någon så färgad hane icke förekommit. Däremot stämmer den *Lagynodes*-hanform som jag funnit och som har svart kroppsfärg fullkomligt med beskrivning och teckningar i Serphidae etc. s. 137 av Kieffers 1906 i Annales de la Société Royale des Sciences Médicales et Naturelles de Bruxelles v. 30 s. 156 beskrivna art *L. niger*. Denna, som endast var känd i hankönet, omnämnes av Kieffer såsom funnen i Bitsch i Lothringen. Då nu hos oss av allt att döma av *Lagynodes* i honkönet endast förekommer *pallidus* Boh. och av *Lagynodes* i hankönet endast denna svarta form, som av Kieffer beskrivits som arten *niger*, synes med största sannolikhet kunna dragas slutsatsen att hanen till *Lagynodes pallidus* är svart och identisk med *L. niger* Kff. hane, vilken sålunda bör indragas som art eller form och helt enkelt föras samman med *L. pallidus* Boh. hona såsom hanen till denna.

Huru den ljusröda hane skall uppfattas vilken Kieffer för till *pallidus*, vågar jag icke yttra mig om, men intet i beskrivningen av densamma

synes motsäga antagandet att det är fråga om ej utfärgade ex. av den svarta formen.

I sin ovannämnda avhandling beskriver Wolff en enligt honom ny *Lagynodes*-art, vilken han kallar *Lagynodes Rautheri* nov. sp. Såväl detaljteckningar som teckningar av hela djuret äro införda i avhandlingen, på s. 509 och Taf. 12. Genast jag såg denna senare, slog det mig att detta djur hade jag sett förut. Särskilt antennerna föreföllo bekanta. De syntes mig höra till *Lagynodes'* släkting *Plastomicrops acuticornis* Kff., som av Kieffer beskrevs, i honkönet, 1906, alltså 12 år före *Lagynodes Rautheri*, i Annales soc. Sci., Bruxelles, v. 30 s. 145. och av mig i Opuscula Entomologica 1945 s. 141 konstaterades vara funnen också i Sverige.

Det som genast faller i ögonen beträffande *Plastomicrops* i förhållande till *Lagynodes pallidus* är det korta partiet mesonotum-metanotum och den sista antennledens längd. Denna är något längre än de tre föregående lederna, medan den hos *L. pallidus* är ungefär så lång som de två nästföregående lederna tillsammans. På teckningen av *Lagynodes Rautheri* stämmer den sista antennledens längd med den hos *Plastomicrops acuticornis*. Nu skiljes det av Kieffer uppställda sl. *Plastomicrops* från *Lagynodes* genom att pronotum upptar nästan hela thorax, medan det hos *Lagynodes* upptar ungefär endast dess främre hälft. Tyvärr nämner Wolff i sin beskrivning av *L. Rautheri* märkligt nog intet om pronotums längd i förhållande till mesonotum-metanotum, men av profilteckningarna 1 och 3 på nämnda plansch framgår att pronotum hos *Lagynodes Rautheri* är åtminstone 2 $^1/_2$ gånger så långt som mesonotum-metanotum. Då övriga detaljer vilka framgå av beskrivning och teckningar, häntyda på *Plastomicrops acuticornis*, råder knappast något tvivel om att Wolff vid beskrivningen av *Lagynodes Rautheri*, vilken enligt auktor anträffats i flera ex. i trakten av Eberswalde under nedfallna boklöv av d:r Max Rauther, haft framför sig *Plastomicrops acuticornis*. Denna senare beskrevs som nämnts år 1906, 12 år före *Lagynodes Rautheri*, varför denna senare, om mina antaganden visa sig riktiga, må ställas som synonym till *Plastomicrops acuticornis*.

Från Island beskrev Ruthe 1859 (Entomologische Zeitung, Stettin, v. 20 s. 311) en *Lagynodes*-art, *rufescens* hona. Ehuru det vore att misstänka att denna vore identisk med *pallidus* Boh., bibehåller Kieffer (1914) denna som självständig art och upptar den också såsom funnen flerstädes i Italien. Även Wolff (1918) upptager *L. rufescens* såsom art, varvid han liksom Kieffer stöder sig på orden i Ruthes diagnos: »vertice abdomineque laevissimis». Varken Kieffer eller Wolff synes emellertid ha sett typex. av *L. rufescens*.

Under sina vistelser på Island 1926 och 1929 insamlade nuvarande professor Carl H. Lindroth ett antal honor och hanar av en *Lagynodes*. Denna har av bearbetaren av proctotrupiderna i Lindroths Islandsma-

terial, Dr. phil. Lajos Biró, Budapest, bestämts till *L. pallidus* Boh., till vilken Biró gör *rufescens* Ruthe synonym, dock med ? (Die Insektenfauna Islands und ihre Probleme. Inauguraldissertation von Carl H. Lindroth. Zoologiska bidrag från Uppsala. Band 13 1931 s. 341).

Genom tillmötesgående från Entomologiska avdelningens vid Naturhistoriska museet i Göteborg föreståndare fil. lic. Hans Lohmander har jag för granskning till låns fått mig tillsända dessa av Lindroth på Island insamlade *Lagynodes*-ex., två honor och tre hanar. Dessa senare likna de han-ex. som ha insamlats i Sverige, äro dock ej helt mörka utan ha petiolus och abdomens bas gulröda. Av de båda honex. når det ena maximalstorleken av nära 2 $^1/_2$ millimeter. På detta synes med luppförstoring 30 ggr tydligt att huvudet är ganska tätt punkterat, alldeles, som på de svenska ex. av jämförbar storlek. Det andra ex. är mindre, når ej 2 millimeters längd. På detta kan med luppförstoring 30 ggr endast med svårighet ses att huvudet är punkterat. Med 90 ggr förstoring blir emellertid punkturen fullt skönjbar. Den har samma täthet och karaktär som hos det större ex. Dessa isländska *Lagynodes*-ex., såväl hanar som honor, må föras till *pallidus* Boh.

Innan Ruthes typex. granskats, kan ju intet med bestämdhet sägas om *L. rufescens*' artberättigande. Men då detta ex. varit ett av de mindre (2/3 lin = 1 $^1/_2$ millimeter) och man ej känner vilken förstoring Ruthe använde, kan tänkas att R. felaktigt funnit djuret vara opunkterat och att det varit fråga om samma *Lagynodes*-art, *pallidus*, som sedermera anträffats på Island.

Den nordamerikanska *Lagynodes*-arten, *minutus* Ashm., är alldeles opunkterad. Denna art kan dock icke komma i fråga vad gäller tolkningen av *L. rufescens*, ty *L. minutus*, av vilken jag äger ett honex. (Groton, Conn., leg. K. P. Jansson) avviker bl. a. genom annan antennbildning än den hos hithörande europeiska art liksom från vad som anges för *rufescens*, i det att flagelli leder äro tydligt längre, minst så långa som breda.

Zusammenfassung.

Von der Proctotrupide *Lagynodes pallidus* Boh. war ursprünglich nur das ungeflügelte ♀ beschrieben. Das geflügelte ♂ von dieser Art war Förster bekannt, der von Prof. Boheman in Stockholm ♂ erhalten hatte. Keiner der beiden Verfasser hat indessen das ♂ beschrieben. Da sich indessen unter den von Boheman eingesammelten Stücken von *L. pallidus* auch ein ♂ im Riksmuseum befindet, so scheint Boheman der erste gewesen zu sein, der das ♀ und das ♂ dieser Art angetroffen und zusammengeführt hat.

Alle in Schweden gefundenen ♂ von *L. pallidus*, die ich gesehen habe, stimmen mit Kieffers Beschreibung von *L. niger* überein [Serphidae (Proctotrupidae) et Calliceratidae (Ceraphronidae) in: Tierreich, 42. Lief., 1914, S. 137], der nur nach Männchen aufgestellt wurde. Daraus kann gefolgert werden, dass *L. niger* einfach

das ♂ des in Schweden gemeinen *L. pallidus* ist. Das von Kieffer zu *L. pallidus* geführte ♂ scheint ein unausgefärbtes Stück eines sonst dunkelgefärbten ♂ zu sein.

Mit grösster Wahrscheinlichkeit konnte ich nachweisen, dass der von Max Wolff in: Zool. Jahrb. 1918 beschriebene *L. Rautheri* ein Synonym von *Plastomicrops acuticornis* Kff. ist (cfr. Annales Soc. Sci. Bruxelles 1906, also 12 Jahre vor der Veröffentlichung von *L. Rautheri*). Schliesslich habe ich das *Lagynodes*- Material untersucht, das Carl H. Lindroth 1926 und 1929 auf Island eingesammelt hat, und das von L. Biró in: Die Insektenfauna Islands und ihre Probleme, S. 341, Uppsala 1931 zu *L. pallidus* Boh. gezogen wurde. Ich teile ganz Birós Auffassung und finde es auch höchst wahrscheinlich, dass *L. rufescens* Ruthe, das nach Stücken, die auf Island erbeutet wurden, beschrieben wurde, *L. pallidus* ist. Die nordamerikanische Art *L. minutus* Ashm. kann die Ruthesche Art nicht sein, denn ich besitze ein Stück von *L. minutus*, und dieses Exemplar zeigt eine ganz andere Antennenbildung als bei *L. pallidus* und wie sie für *L. rufescens* angegeben ist.